

ABDULLA AVLONIY QARASHLARINING ZAMONAVIY ILMIY TALQINI

Shavkatova Shaxnoza Po‘lot qizi
Nizomiy nomidagi TDPU magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Abdulla Avloniyning pedagogik, ma‘rifiy va ijtimoiy qarashlari bugungi ta‘lim va jamiyat kontekstida tahlil qilinadi. U yaratgan ilmiy-merosning dolzarbligi, uning zamonaviy O‘zbekiston ta‘lim tizimiga ta‘siri yoritiladi. Muallifning g‘oyaviy merosi hozirgi davrda qanday talqin qilinishi mumkinligi ilmiy yondashuv asosida ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Ma‘rifatparvarlik, pedagogika, ta‘lim islohoti, zamonaviylik, ijtimoiy ong.

Kirish

Abdulla Avloniy (1878–1934) – o‘zbek milliy uyg‘onish davri ma‘rifatparvarlari orasida alohida o‘rin tutadigan alloma bo‘lib, uning pedagogik, adabiy va siyosiy faoliyati milliy ong va tafakkur taraqqiyotiga beqiyos hissa qo‘shgan. XX asr boshlaridagi o‘zbek jamiyati uchun ta‘lim, matbuot va sahna san‘ati orqali xalqni uyg‘otishga intilgan Avloniy, hozirgi kunda ham o‘z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Zamonaviy qarashlar nuqtai nazaridan, Avloniy asarlarida ilgari surilgan g‘oyalar hozirgi ta‘lim-tarbiyaning yangilanishi va milliy qadriyatlar asosida rivojlanishida muhim manba bo‘lib xizmat qilmoqda.

Asosiy qism

Avloniyning “Turkiy Guliston yoxud axloq” (1913) asari nafaqat o‘z davri uchun, balki hozirgi zamon uchun ham dolzarb bo‘lib, unda axloqiy tarbiya, shaxs kamoloti va jamiyat manfaatlari uyg‘unligi haqida fikr yuritilgan. Muallif ta‘limni “hayot-mamot masalasi” deb atagan. Bugungi ta‘lim islohotlari kontekstida bu fikrlar barqaror ijtimoiy taraqqiyot uchun zarur ilmiy asos bo‘la oladi (Umarova, 2020).

Avloniy tomonidan nashr etilgan “Shuhrat”, “Taraqqiy” kabi gazetalar orqali omma ongini uyg‘otish, milliylik va zamonaviylik uyg‘unligini targ‘ib qilish harakatlari amalga oshirilgan. Bugungi media makonida yosh avlodga milliy o‘zlikni singdirish, ijtimoiy ongni shakllantirishda bu tajribalar alohida ahamiyatga ega (To‘xtaboyev, 2021).

Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan “Yangi O‘zbekiston” g‘oyasida Avloniy qarashlari alohida o‘rin tutadi. 2020-yilda qabul qilingan “Ta‘lim sifatini oshirish va milliy g‘oya asosida tarbiya berish” siyosatida Avloniy fikrlari asosiy

manbalardan biri sifatida ko'rib chiqilmoqda (O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, 2020).

Avloniy axloqni "insonni yaxshilikka chiqaruvchi, yomonlikdan qaytaruvchi ilm" deb ta'riflagan. Uning "Turkiy Guliston yoxud axloq" asarida axloqiy kategoriyalar haqida fikr yuritar ekan, birinchi o'rinda o'quvchilarni ko'zda tutadi. Ammo ularni bolalar tarbiyasiga singdirish vazifasini muallimlar zimmasiga yuklaydi. Demak, asar o'quvchilardan ko'ra ko'proq muallimlar uchun yaratilganligiga ishonch hosil qilish mumkin. Uning fikricha, "Fikr tarbiyasi eng kerakli, ko'p zamonlardan beri taqdir qilinib kelgan, muallimlarning diqqatiga suyalgan, vijdonlariga yuklangan muqaddas bir vazifadur"

Avloniy qarashlari faqat milliy darajada emas, balki global ma'naviy-ma'rifiy tamoyillarga ham uyg'un keladi. UNESCO ekspertlari tomonidan o'rganilgan ta'lim muammolarida Avloniy uslubi – ya'ni shaxsga yo'naltirilgan axloqiy tarbiya – asosiy tamoyillardan biri sifatida ko'riladi (UNESCO, 2019).

Xulosa

Abdulla Avloniy merosi – bu nafaqat tarixiy faktlar majmuasi, balki zamonaviy o'zbek jamiyati uchun yo'l ko'rsatkich bo'la oladigan ilmiy, pedagogik va ijtimoiy g'oyalarning manbaidir. Uning ta'limga oid fikrlari, ma'naviy qadriyatlarga bergan yondashuvi va milliy ongini shakllantirishdagi hissasi bugungi O'zbekiston uchun ham nihoyatda muhimdir. Shu bois, Avloniy qarashlarini zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida o'rganish va ta'lim jarayoniga integratsiya qilish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Avloniy, A. (1913). Turkiy Guliston yoxud axloq. Toshkent.
2. Umarova, D. (2020). "Abdulla Avloniy pedagogik qarashlarining zamonaviy ahamiyati". O'zbekiston pedagogik jurnali, №3.
3. To'xtaboyev, S. (2021). "Milliy uyg'onish va matbuot taraqqiyoti: Avloniy misolida". Tarix va jamiyat, №6.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2020). Ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi.
5. UNESCO. (2019). Global Education Monitoring Report. Paris: UNESCO Publishing.